

Engawa – Az átmeneti tér értelmezése a japán építészetben

Tudományos és Művészeti Diákköri Konferencia dolgozat

Írta:
Kálóczi Zsófi
GACJBP
Építészmérnök BSc szak

Konzulens:
Gábor Erika
Egyetemi tanársegéd

Széchenyi István Egyetem
2022. Győr

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
Ábrajegyzék.....	4
Táblázatjegyzék	5
Képjegyzék	6
1. Bevezetés.....	8
1.1. Témaválasztás, források, kutatási módszer	8
1.2. Shinto - A japán építészeti gondolkodásmódot meghatározó tényező.....	9
1.2.1. Shinto vallás.....	9
1.2.2. A kamik.....	10
1.2.3. Shinto a japán történelemben.....	10
1.3. A környezet jelentősége a japán lakóépítészetben	12
1.3.1. Japán kertek	14
1.3.2. A kert komponálása	15
2. Átmeneti terek	16
2.1. Átmeneti tér fogalma.....	16
2.2. Átmeneti terek típusai	17
3. Japán átmeneti terek.....	19
3.1. A japán ház.....	19
3.2. Térszervezés	19
3.3. Anyaghasználat	20
3.3.1. Kő.....	20
3.3.2. Fa	21
3.3.3. Papír	21
3.4. Szerkezet	21
3.5. A japán átmeneti terek	25
3.5.1. Genkan	25
3.5.2. Engawa.....	27
4. Tervezési szempontok a japán lakóépítészetben	30
4.1. Környezet és telepítés	30
4.2. Kompaktság és kihasználtság.....	30
4.3. Szellemiség és gondoskodás	31
5. Engawa elemzése kortárs példákon keresztül	32

5.1.	Releváns építészek és munkásságuk	32
5.2.	A jó, a rossz és a különleges – Lakóépületek elemzése	32
6.	Befejezés	40
6.1.	Tanulságok	40
	Hivatkozások	41
	Fejezetek elején szereplő idézetek	43
	Irodalomjegyzék.....	44
	Ábrák forrása	45
	Táblázatok forrása.....	47
	Képek forrása	48

Ábrajegyzék

1. ábra: Japán kert részei	14
2. ábra: Példák az átmeneti terek típusaira	17
3. ábra: Japán ház térszervezése	20
4. ábra: Pillérek alapozása	22
5. ábra: Pillérek elhelyezése az alapozásban	22
6. ábra: Gerendák elhelyezése a pillérek tetején	22
7. ábra: Ácsszerkezet és tetőfedés elkészítése	23
8. ábra: Belső padlók (emelt és fölpadló) kialakítása	23
9. ábra: Külső, majd belső falak elhelyezése	24
10. ábra: Tatamik lefektetése	24
11. ábra: Az utca, mint átmeneti tér	26
12. ábra: Shotengai (bevásárló utca)	26
13. ábra: Engawa	27
14. ábra: Kure padlócsatlakozás	28
15. ábra: Kirime padlócsatlakozás	28
16. ábra: Engawa kívülről	28
17. ábra: Engawa belülről	29

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Engawa-tornác-veranda összehasonlítása	18
2. táblázat: Elemzendő épületek tulajdonságai	33

Képjegyzék

1. kép: nLDK, Engawa House, terepmetszet	33
2. kép: nLDK, Engawa House	34
3. kép: nLDK, Engawa House, engawa	35
4. kép: nLDK, Engawa House, kilátás térélménye	35
5. kép: nLDK, Engawa House, engawa részletek	36
6. kép: nLDK, Engawa House, kert	36
7. kép: BLOXAS, Engawa House, tömeg	36
8. kép: BLOXAS, Engawa House, térkapcsolat	37
9. kép: BLOXAS, Engawa House, engawa	37
10. kép: Tezuka Architects, Roof House, térkapcsolatok	38
11. kép: Tezuka Architects, Roof House, terepmetszet	39
12. kép: Tezuka Architects, Roof House, tömeg	39

„Kicsik voltak ezek a lakások, és a nyári hónapokban túlságosan is melegek, de általában véve elmondható, hogy a lakók elégedettek voltak velük. Mégis úgy emlékszem, hogy valami nyilvánvaló átmenetiség érződött a levegőben, mintha valamennyien azt vártuk volna, mikor költözhetünk jobb helyre.”

Ishiguro Kazuo, A dombok halvány képe ⁽¹⁾

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás, források, kutatási módszer

Dolgozatom a japán átmeneti terek értelmezéséről szól. Napjainkban az építészet az áramló, mobilis térszervezésre törekszik. Kisgyerek korom óta van kötődésem a japán kultúrához az animék világán keresztül. Az évek múlásával észrevettem, hogy egyre többször vonja el a figyelmemet a képi világ, az építészeti megoldások, hagyományos házaik tereinek békessége. Részben ezért választottam ezt szak- és TDK dolgozatom témájának.

A japánok már építészetük kezdetétől ösztönösen alkalmazták az átmeneti tereket, dolgozatomban körül járom a szigetország lakóinak nézeteit, kultúráját, az *engawa* kialakulását, ennek fontosságát. Összehasonlítom a magyar népi építészet elemeivel és rámutatok mit tanulhatna a kortárs építészet a japán hagyományokból.

Dolgozatomban a Hepburn írásmódot alkalmazom, e szerint a ts c-nek, a ch cs-nek, az s sz-nek, az sh s-nek, a z dz-nek, a j dzs-nek, az y j-nek és a ky kj-nek ejtendő.

Kutatásomhoz magyar építészek és művészettörténészek, külföldi kutatók munkáit használtam fel. Japán írók és rendezők műveit fogyasztottam, figyeltem az építészethez való viszonyukat, igyekeztem megérteni azt a világot.

A gyűjtött anyagot saját rendezési elv alapján rendeztem össze, melyben először a japán gondolkodás alapelveivel, a shintoizmus jellemzőivel és a japán kertekkel foglalkoztam. Ezután bemutatom az átmeneti terek fogalmát, típusaikat. Áttérek a japán ház jellemzőire, majd az átmeneti terekre. Külön fejezetben foglalkozom azon kortárs építészek megépült terveivel, amik többségében az „Engawa House” nevet viselik, a korábban megfigyeltek alapján megvizsgálom valóban megfelel-e az épület a tradicionális *engawa* jellemzőinek. Végül a befejezésben levonom tanulságaimat. A dolgozatban szereplő ábrák saját kezem munkái.

A nyitás előtti „romlatlan” japán számtalan tanulságot tartogat a nyugati civilizációnak, amit ideje lenne megfogadni. A dolgozat ezeket az elveket igyekszik összegyűjteni és prezentálni.

1.2. Shinto - Japán építészeti gondolkodásmódot meghatározó tényező

Tudjátok-e mit jelent a „musubi”? Az ősi nyelvünkben az őrző istenségünket hívták Musubinak. Ennek a szónak jó pár jelentése van. Ha szálatkat fonsz össze, az musubi. Ha embereket hozol össze, az is musubi. Az idő múlása is musubi. Istenségünk ereje mindent körülölel. Ott vannak a fonott szalagok, amiket készítünk. Az az istenségünktől kapott művészet, mely az időt folyását szimbolizálja. Sok szál együtt alkot egy alakot, csavarodik és gabalyodik, időnként szétjön, elszakad, aztán újra összefonódik. Ez a musubi. Ez az idő. Akár víz, rizs vagy szaké, amit megeszel vagy megiszol, az a lelkedhez kapcsolódik, és a musubi a kötődésről szól. Az ajándék az istenségnek azért fontos, mert így köteléket alakítunk ki istenünk és az emberek közt.

Shinkai Makoto, Kimi no Na wa ⁽²⁾

Japán az 1853-ig zárva tartotta kapuit, az elszigeteltség végét Matthew C. Perry kapitány és az általa vezetett amerikai hadiflotta partra szállása jelentette. [1] A hosszú elzártság okán teljesen más értékrend alakult ki a szigetország kultúrájában, mint nálunk Európában, mind a szellemi és fizikai kultúra terén. Míg például a nyugati ember uralkodik, minél monumentálisabb épületekre törekszik, végleges szerkezeteket épít kőből és téglából, a keleti ember nem akarja uralni a természetet és a környezetét, a részévé akar válni, mobilis szerkezeteket használ, beengedi életterébe a körülötte lévő világot. [2]

1.2.1. Shinto vallás

A dolgozat témája nem a *shinto* vallás, mégis elengedhetetlen pontja a japán történelemnek, az így kialakult kultúrának. Ebben a részben tisztázom mi a *shinto*, milyen isteneket tisztel és miért, valamint röviden végigveszem a különböző történelmi korokban való jelenlétét.

A *shinto* írásjeleinek jelentése az „istenek útja”.

A kezdetek óta sok mindenben keresztül ment ez a vallás, a buddhizmus elterjedése próbálta eltaposni, az ország vezetői propagandaként használták.

A *shinto* –, mint a fejezet nyitó idézete is mutatja – a kötődésről szól. A dolgok egymásból következése, a függés a terménytől, az állatoktól, az időjárástól, a dolgok körforgásától. [3]

1.2.2. A kamik

A *kami*-k a shintoizmus istenségei. „Nyolcmillió *kami*” létezik, tartja a mondás. Ez nem pontos szám, talán egy élet alatt sem gyűjthető össze az összes istenség. A japán hitvilágban a *kamikat*, akárcsak a világot az első két isten Izanagi (férfi isten) és Izanami (nő isten) hozták létre együtt, vagy egymaguk saját testükből. Izanagi gyermeke a „főisten” is Amaterasu a Nap istennője. A legenda szerint az első császár Jinmu Amaterasu istennő dédunokája volt, így a császári család is az istenektől származik.

Ezt végiggondolva elsősorban a görög, egyiptomi vagy a norvég mitológiához hasonlíthatnánk a *shintót* az emberszerűség miatt, de ez csak egy szelete az egész vallásnak.

Először is a shinto istenek, a *kamik* halandók, akárcsak az ember, ezt bizonyítja Izanami halála is. Az emberalakok mellett szinte minden természeti jelenségnek, tevékenységnek van kamija. Ilyen a tenger istene, Susano (Amaterasu fivére), a rizs istene, Inari. Inari segítői a *kitsunék*, vagyis róka szellemek. Ebből következik, hogy több élőlényt is *kamiként* tisztelnek, de élettelen tárgyak vagy növények is lehetnek *kamik*, így például a *kodomák* vagyis a fák szellemei.

Felfogásukban, miszerint a *kamik* az emberek közt bolyonganak, segítenek, leckéket adnak, vannak jók és rosszak, hasonlíthatjuk a *shintót* az orosz hitvilághoz is, ahol a csjertik a nép között élnek, az otthon szellemeiként. [4]

1.2.3. Shinto a japán történelemben

A **Joumon-korban (i.e. 14000 – i.e. 300)** vadászó és gyűjtögető életmódot folytattak az emberek. Animisták voltak, vagyis abban hittek, hogy a földön mindennek lelke, szelleme van, a leghétköznapiabb tárgytól a természeti erőig. Ennek megfelelően lakóhelyük közelében, amit tudtak eltemettek, társaikat, állataikat, tönkrement szerszámaikat egyaránt.

A **Yayoi-korban (i.e. 300 - i.u. 250)** fejlődött ki a rizstermesztés mezőgazdasága. Az emberek elsősorban a nap és a víz isteneinek áldását kérték. Nem tulajdonítottak már mindennek lelket, halottaikat is messze otthonuktól temetőben helyezik el. Itt vált tisztátalanná a halál. A *kamikat* „szezonálisan” tisztelik, például aratáskor, vetéskor, egyéb fontos eseményekkor.

A **Kofun-korban (250 - 538)** a Yamato császári udvar kialakulásával került köztudatba a legenda, miszerint a császári család Amateraszu a Nap istennő leszármazottja. Az

elhunyt uralkodók lelke egyike lesz a Miwa-hegy *kamijainak*, velük együtt vándorol majd a hegy és az élők között.

Az **Aszuka (538 - 710) és Nara-korban (710 - 794)** jelentek meg első ízben a buddhista eszmék. A császári család igyekezett védeni státuszát, több *kamit* „nevezett ki” az udvari vezetők felmenőinek. Egy központosított állam létrehozása volt a cél, ehhez pedig a *shinto* az eszköz. Jogi kódexet hoztak létre, ami leírta többek közt azt is, mikor és hogyan kell tisztelegni a *kamik* előtt. A buddhizmus mégis betört az országba. A két vallás teljesen eltérő, először nem értették a japánok, egyes csoportok tagadták a buddhista isteneket, később mégis a *shinto* szentélyek elkezdtek buddhista templomok formáit öltetni, megváltoztak a fesztiválok programjai és a *kamik* képmásai is a buddhizmus eszközeivel jelentek meg. Egyfajta ellenreformációként a császár elrendelte, hogy a buddhista templomok *shinto* formára épüljenek. A tisztátalan temetés elvégzését a japán buddhisták vállalták magukra.

A **Heian-kor (794 - 1185)** idején a császári udvar a mai Kiotóba (Heian) költözött. Ezoterikus buddhizmus itt jelent meg. Mágikus erőt tulajdonítottak ezeknek a papoknak, abban hittek, hogy mágikus áldás bocsátanak az uralkodóra és felszabadítják őket ellenségeiktől.

A **Középkor Kamakura-kor (1185 - 1333) és Muromachi shougunátusok (1336 - 1573)** alatt a *Shugendou* szekta hívei, spirituális gyakorlataikban keveredett a *shintoizmus*, *buddhizmus* és *taoizmus*, „céljuk” a természet erejének megszerzése volt. A *shugendou*, mint lelki gyakorlat már a Heian-korban is jelen volt. A kormányzat próbált minél szorosabb kapcsolatban maradni a szektával, hogy spirituális erejüket felhasználhassák saját céljaikra.

A **Tokugawa-korban (1603 - 1867)** elkezdtek a buddhákat és a *kamikat* megfeleltetni egymásnak. A vándorló papok tüskéként szúrták a kormány szemét terjesztett igéikkel. Elrendelték a kormány szolgálatában álló papoknál a fehér egyenruha viseletet. A vallási vezetőket kizárták a kormányzásból.

A **Meidzsi-restauráció (1858 - 1912)** idején a buddhizmus háttérbe szorult, a *shinto* viszont újjá éledt. Egyre többen vélték úgy, a *shougunátus* nem alkalmas a kormányzásra, nem voltak képesek megvédeni az országot a külföldi behatolóktól, viszont úgy gondolták a császár képes lenne távoltartani őket. „Tiszteljük a császárt, üzzük ki a barbárokat!” – szólt a jelmondat.

A Birodalmi Japán és a megszállás (1871 - 1952)

A shinto szentélyek tevékenységeit állami szertartásnak nyilvánították, minden a császárért történt, fesztiválok, szentélyek kialakítása stb. Létrehozták az Állami *Shintot*. A *shinto* nem vallás, hazafias kötelesség. Ezzel a propagandával hívták háborúba a katonákat. A háború elvesztése után a vallást elválasztották a kormányzástól, 1946. január 1-én Hirohito császár egy közleményben kijelentette, ő nem egy élő isten, azaz megszüntette a Kofun-kor óta tartó eszmét, miszerint a császári család Amaterasu istennő leszármazottja.

Japán a második világháború után már nem volt többé az a vidékies társadalom, ami a megszállás előtt. A külföldről beérkező impulzusok hatottak a társadalomra, a *shinto* vallás kárára. A felgyorsult világban már csak kevesen tisztelnek a hagyományokhoz híven a kamik előtt. **Napjainkban (1952 -)** a leggyakrabban elvégzett szertartások és ünnepek az újév, a temetések és évfordulók vagy a gyerekek *sichi-go-san* ünnepei. A popkultúrában rendszeresen feltűnnek a *shinto* elemei, különösen a képregényekből (manga) adaptált animációs műsorokban (anime). Vannak, amelyek korszakba helyezik a történetet vannak, amelyek napjainkban játszódnak és akadnak olyanok is, amik csak egyes elnevezésekkel utalnak az ősi vallásra. [5]

1.3. A környezet jelentősége a japán lakóépítészetben

„A japán festő azt mondja, hogy a papír üresen hagyott részeiben több gondolat van, mint ott, ahol az ecset nyomot hagyott. Ezért a japán ember egy műalkotásban sokkal többet képes látni, mint amit az ténylegesen ábrázol. Ez az üresség, űr, szünet vagy belső csend, amit a zen filozófiából is ismerünk, azonban egyáltalában nem üres, hanem minden alkotóelem és rész közös lényege, amire minden vonatkozik, és ami éppúgy összeköt, mint szétválaszt.”

Bognár Botond, Mai japán építészet ⁽³⁾

Ez nem csak a művészetükre, de a japán kertekre is igaz. A japán kert bár összevisszának tűnhet, de a legutolsó kavics pozíciója is precízen kitalált. Mint sok más területen, itt sem kívánják uralni a természetet. Összehasonlítva egy európai kastélykerttel, a japán palotákat mintha beépítették volna egy erdő közepére, a bozótba pedig csapásokat vágtak volna, de ez nem így történt.

Az európai kerteknek, mint az épületeknek reprezentatív jellegük van, az uralkodó, gróf, nemes vagyonát mutatják, mekkora földterület van a birtokában, az milyen

rendezett, vagyis mennyi embert foglalkoztat és így tovább. A japán kertek sétákra, elmélkedésekre, meditációra alkalmasak, mindegyik fajta más elveket követel.

Míg az európai kert áll egy hátsó és egy első részből, különböző fogadó és „mutató” funkcióval a japánoknál az egész kert felhasznált, bejárható. Elrendezése, rendezettsége, a választott növények mind a tulajdonos igényességét szimbolizálják.

Nyelvezetileg két féle udvart különböztetünk meg az első a *niwa*, mely hivatalosan a *shinto* szentélyek előtti kertre vonatkozik, de a teaházi és a lakóépületek kertjeinek elnevezésében is szerepel. A másik pedig a *teien*, mely a közép- és újkori műemléki, tervezett kertekre vonatkozik, többnyire templomok, kolostorok és szentélyek kertjei.

Formai szempontból két típus különíthető el, ezek a sík és a dombos kertek.

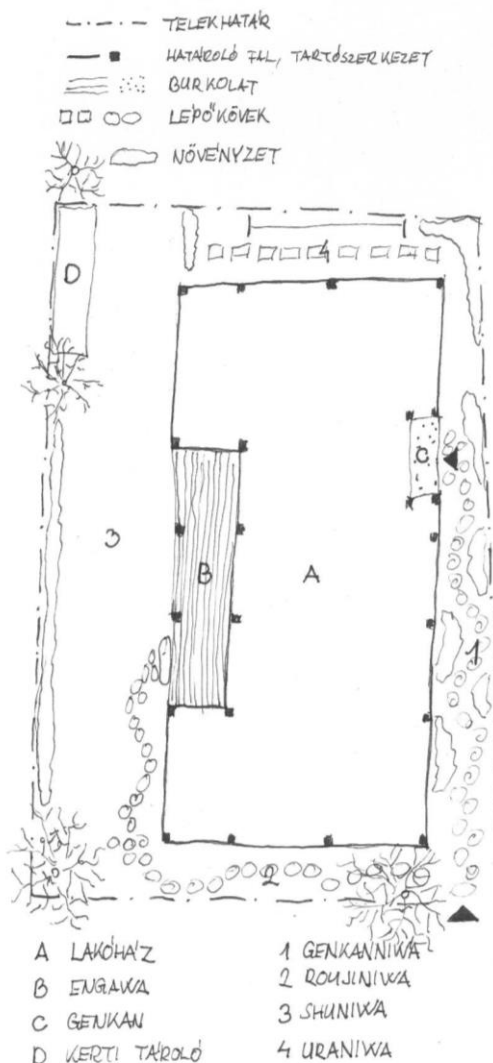
Rendeltetés szerint akkor csoportosíthatjuk a kerteket, ha megvizsgáltuk az őket körülvevő építészeti együttes épületeit.

Dolgozatom elsősorban a *niwa* kerteket tartja szem előtt. [6]

1.3.1. Japán kertek

A magyar kerttel ellentétben, Japánban a telek minden egyes szeglete felhasznált, növényvel vagy egyéb funkcióval kitöltött, terület nem maradhat érintetlenül. A házhoz való kapcsolat alapján a telken belül többféle rész különböztetünk meg (E):

- *Genkanniwa (1)*: A kaputól a kert bejáratához vezető rész. Tőlünk eltérő módon a japánok nem arra törekednek, minél előbb a házba érjenek. Ez a rész az egyik legfontosabb kertszakasz, a látogató ezt látja először. A *genkanniwa* adja az első benyomást a telek és ház tulajdonosának gondosságáról, személyiségéről a rendezettség és a választott növények alapján. Ezen okok miatt sem feltétlenül a legrövidebb utat választják a bejutásra, úgy nem lenne idő és tér mindezt megmutatni.

1. ábra: Japán kert részei

- *Roujiniwa (2)*: A házat körülvevő keskeny, hosszúkás telekszakaszok, afféle közlekedőkertként funkcionálnak. Egy ekkora területet a magyar udvar már figyelmen kívül hagy, a japán felhasználja ezt is.
- *Shuniwa (3)*: A ház reprezentatív kertrésze, erre néznek a lakószobák, tolóajtókkal az *engawán* keresztül közvetlenül kapcsolódnak hozzá. Kialakítása a lakóktól függ, idősek esetén lehet elmélkedésre szánt kert, kisgyerekes családoknál maradhat egy nagyobb füves rét közepén, ahol a gyerekek játszanak, de ahogyan nő a család, a kert is igény szerint folyamatosan változik velük.

- *Uraniwa (4)*: a *shuniwa* szöges ellentéte, eldugott „gazdasági udvar”.
Praktikusan a konyhából megközelíthető, nagy telek esetén zöldségtermesztő terület, egy növényfal takarásában a teregetést is itt oldják meg.[7]

1.3.2. A kert komponálása

A geometrikus európai kertekkel ellentétben a japán kertek a természet alapos megfigyelésével és annak lekicsinyítésével jönnek létre. Szimmetria és geometria helyett az aszimmetriát, szabad elrendezést tartják előnyösnek, ugyanis az épített elemek követelik a geometriát, így a kertben törekednek a szabadságra. [8]

Az elemek elrendezése mellett figyelembe veszik a színek és fények hatásait is. A világos, de hideg színekkel ötvözött udvar tágas térnek tűnik, míg a sötét, de meleg színekkel tarkított összeszűkül. Ismerve Japán lakható területét és az erre jutó népességet, ezzel a szemponttal könnyen lehet a kis kertekből nagynak látszót csinálni.

A zöld megnyújtására persze nem csak ez az egy lehetőség van, a fa és bokorcsoportok mennyisége és elhelyezése is tud optikailag csalni, ahogy az utak mennyisége és iránya is.

A víz elengedhetetlen eleme egy japán kertnek. A nagyobbakban tóként jelenik meg, a kisebbekben *kakehi*-ként vagy madáritatóként. A kialakított patakocskáknak a kert keleti feléből kell indulniuk és a nap járásával megegyezően folyniuk. A mozgást, változást, folyamatosságot jelképezi.

A fák, bokrok, virágok és kövek mindegyikének megfontolt helye van a kertben és abban, mit mutatnak ezek az elemek a tulajdonosról. [9]

2. Átmeneti terek

„Csak addig tudjuk mi az idő, amíg nem kell megmagyaráznunk”

Szent Ágoston ⁽⁴⁾

2.1. Átmeneti tér fogalma

KINT, BENT, KINT ÉS BENT – így hangzanak az első három feladat hívó szavai. Már az építész képzés első tervezési félévében találkozunk a fogalommal, a feladattal, hogy a külső és belső terek után elvont átmeneti teret tervezzünk.

Olyan tér, ami már nem kint van, de még nincs bent sem. Olyan tér, ami átmenet a természet és az épület belső terei között. Olyan tér, amin keresztül az udvarról a lakásba juthatok. Átjáró kint és bent között. Egy olyan tér, ahol kint érezhetem magam, miközben nem érnek az időjárás hatásai vagy éppen fordítva, bent érezhetem magam, miközben fázom vagy rám esik az eső. Körül zárt tér. Fedett-nyitott tér.

Pavilon. Tornác. Fedett terasz. Téli kert.

Úgy érzem ez nem ilyen egyszerű.

Attól, hogy valaminek van négy kereke még nem lesz autó. De gyerekként a pléddel letakart asztal mégis ház, sőt palota volt, akkor most mégis mi az igazság?

„Az átmeneti vagy köztes terek lényegi tulajdonsága pedig az, hogy felülről mindig zártak, és emellett oldalirányban részben vagy teljesen megnyitottak.” – jelenti ki Cságoly Ferenc Hasznosság című könyvében.

Saját meglátásom szerint ez nézőpont kérdése. Lehet fedett egy terasz, de ha a tulajdonosai sosem használják mitől lesz meg az átmeneti tér státusza?

A görög *sztoák* átmeneti terek voltak az *agorák* mellett, a tudósok és tanítványaik kedvelt beszélgetőhelyei. A mai kávéházak fedett-nyitott teraszai is ide sorolhatóak, hisz télen-nyáron kihasználják a vendégek. De lehet akármilyen gyönyörű kőműves vagy ácsmunkával létrehozott fedett terünk, ha azt nem érezzük miénknek csak egy fedett tér marad, de ha már érez az ember a térrel kapcsolatban valamit, az már átmeneti tér. [10]

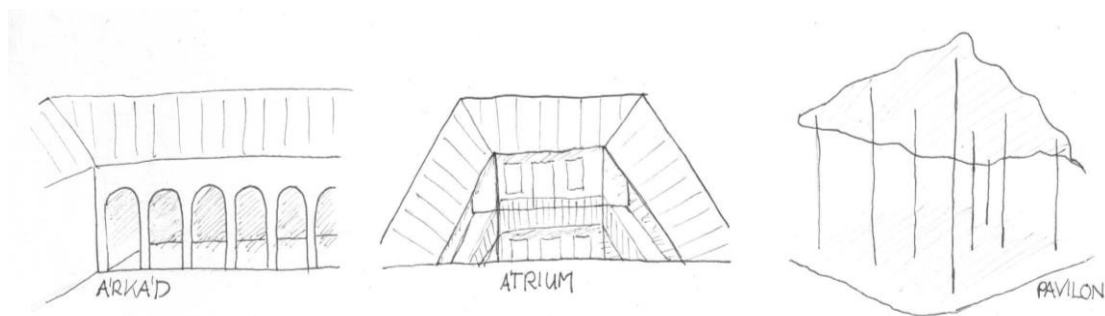
2.2. Átmeneti terek típusai

Kint és bent, bent és bent, és kint és kint között is hozhatunk létre átmeneti tereket, egy fedett terasszal, egy elválasztó helyiséggel, ami engedi egybefolyni a tereket vagy egy kis kerti leülővel. Dolgozatom szempontjából a *kint és bent* közti átmeneti terekkel foglalkozom a továbbiakban.

A *kint és bent* közti átmeneti tereket két csoportba oszthatóak.

Az első csoport a Cságoly Ferenc által leírt fedett-nyitott terek, vagyis fedett, oldalaiban részben vagy egészben nyitott terek. Ide sorolható a görög *stoa*, az árkád, a magyar tornác, a japán *engawa*, Amerika és Ausztrália verandái és a különböző, akár Világkiállításokra épített pavilonok, de még az egyszerű fedett teraszok is.

A második csoport a körülzárt terek, melyek felülről nyitottak és oldaluk zárt. Ezekből jóval kevesebb típussal találkozhatunk a mindennapokban, de ilyenek például az átriumok és a gangos bérházak, de Japánban ilyenek a keskeny utcácskák is, amiket két oldalról zárt sorú beépítés kísér. (Erről a *Genkan* fejezetben bővebben lesz szó.) (2. ábra)

2. ábra: Példák az átmeneti terek típusaira

Az *engawa* kifejezést leggyakrabban a tornác vagy a veranda megnevezéssel helyettesítik, pedig ez így nem helyes. Ha szakmabeliként (talán még szakmán kívüliként is) egymás után kimondjuk: *engawa*, tornác, veranda, mindegyik szóra más épülettípus tűnik fel lelki szemeink előtt. Ez a legegyszerűbb magyarázat arra, miért nem emlegethetjük egy kifejezéssel ezeket a tereket.

A következő táblázatban összefoglaltam a három fedett-nyitott tér közötti fő különbségeket.

Engawa-tornác-veranda összehasonlítása

<i>Szempon</i>	<i>Engawa</i>	<i>Tornác</i>	<i>Veranda</i>
<i>Helyszín</i>	Japán	Magyarország	Egyesült Államok, Ausztrália
<i>Épülettömeg</i>	Tömeggel egyben vagy hozzáépítve	Tömeggel egyben	Tömeghez hozzáépítve
<i>Tartószerkezet</i>	Filigrán	Zömök	Filigrán
<i>Padlószint</i>	Emelt	Földön	Emelt
<i>Zárhatóság</i>	Zárható	Nem zárható	Zárható
<i>Hova tartozás</i>	Bent	Kint	Kint

1. táblázat: Engawa-tornác-veranda összehasonlítása

3. Japán átmeneti terek

3.1. A japán ház

Furcsa dolog a nyugati embernek a japán építészet. Az európai népek letelepedésük óta csak területeket foglalnak el, magas falakat húznak, hogy megvédjék magukat nem csak az időjárástól, de az ellenséges népektől is. Ehhez strapabíró, időtálló anyagokat használnak. Hitük tornyai, a körülötte elterülő város már mérföldekről látszanak, az egész látképet uralják, mert a nyugati ember mindig fölé akart kerekedni a természetnek.

A japán a fentiekkel szemben beleolvad a környezetébe, akár egy templomról, akár egy lakóházzal beszélünk. Templomaikban is jelen van a természet, mivel náluk a hit gyakorlása nem egy épületen belül, hanem egy területen belül történik, a templom kertek megközelítése és az ott elhelyezkedő szentélyek elérése is a természetten keresztül zajlik.

3.2. Térszervezés

A japán emberléptékben építkezik. Házaikat inkább horizontális, mint vertikális irányban nyújtják. Az alvás és étkezés, a padlón történik, így nem igényelt a nagy belmagasság. Azok a helyiségek, ahol állva történik a munkavégzés, például a konyha, földpadlóval rendelkeznek így bémagasságuk nagyobb, kényelmesebb érzést keltenek.

A japán ház térszervezésének alapegysége a *tatami*. Egy *tatami* alapmérete a *ken*. Azaz egy *tatami* hosszúság és fél *tatami* szélesség (90x180 cm). Ez a terület szükséges egy embernek az alváshoz.

Az épületek e köré az egység köré szerveződnek. Egy helyiség „*tatami* számát”, vagyis alapterületét az határozza meg, mire használják. Általában párosával helyezkednek el a helyiségekben, így vannak 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12 *tatami*s terek. A két szoba közt elhelyezkedő szekrények alapterülete 1 *tatami*, mindig legalább két szekrénynek megfelelő terület van egymás mellett, rövid oldalukon csatlakoznak, általában a nappali/hálót választják el a vendégszobától, rövidebb oldalukkal pedig az *engawához* csatlakoznak. [11] [12]

Ezt leszámítva egy alacsony, körbeülhető asztalka jelenhet még meg berendezési tárgyként, valamint a nappal szekrényben tárolt, csak éjszakára előkerülő ágyként működő *futon* matrac. A falak mobilitása miatt ezeket a bútorokat is középre szervezik, így a terek bármikor összenyithatóak vagy elválaszthatóak egymástól. (3. ábra)

3. ábra: Japán ház térszerkezése

3.3. Anyaghasználat

Házaik teljes egészében fából és papírból épülnek fel, követ csak a templomok területén találunk, esetleg a lakóházak *engawája* mellett fellépőként.

Tömör, téglá vagy kőfalakat nem találunk egy tradicionális japán lakóházba. A „falak” helyzete sem végérvényesen meghatározott, hisz a faléc vázas, papírral burkolt elemek kialakított sínjükön eltolhatók, mozgatásukkal terek nyithatóak egybe vagy zárhatóak le egymástól napszaknak, tevékenységnek megfelelően.

3.3.1. Kő

Kő bőven található a szigetország területén, de a kőfejtés nehézségei és a későbbi megmunkálás miatt nem ez lett a fő építőanyag.

Régi házaknál az alapozásnál és az *engawa* fellépőjénél találkozhatunk vele, esetleg a kertben lépőkőként vagy lámpásként fordulhat elő.

3.3.2. Fa

Bár Japán kőben és fában egyaránt gazdag, mégis a múlandóbb fát választották alapanyagul épületeik megvalósítására. Ennek talán az lehet az oka, hogy a gyakori földrengések miatt rendszeresen megsérültek az épületek és egyszerűbb volt fákat kivágni, mint követ fejteni.

A japán ácsok szerint „a legjobb fa az, ami a ház mögül van”. Ebben lehet igazság, hiszen a ház mögötti fa ugyan azoknak az éghajlati és időjárási viszonyoknak van kitéve, mint később beépítés után, így nem kell megvetemedéstől és hasonló elváltozásoktól félni. [13]

A szigetország növényvilága japán cédrusban, japán ciprusban és japán vörösfenyőben gazdag. A cédrus és a ciprus puha fák így nagyon kedvelt építőanyagok voltak könnyű megmunkálhatóságuk miatt. [14]

Világszerte több kutatás bizonyítja a fa jó élettani tulajdonságait, emellett színei meleg hatást kölcsönöznek az egyébként huzatos japán házaknak.

3.3.3. Papír

A fa mellett a másik jelentős „építőanyag” a papír. A *washi* papír, amit a falak mozgatható falak lécvázára feszítenek, ragasztanak a Kínából átvett papír továbbfejlesztése. A japán *washi* több textil típusú anyagot tartalmaz, így időtállóbb. Nem teljesen áttetsző anyag, de a fényt átengedi, így a falak csukott állapotában is szűrt fény van a helyiségekben. [15]

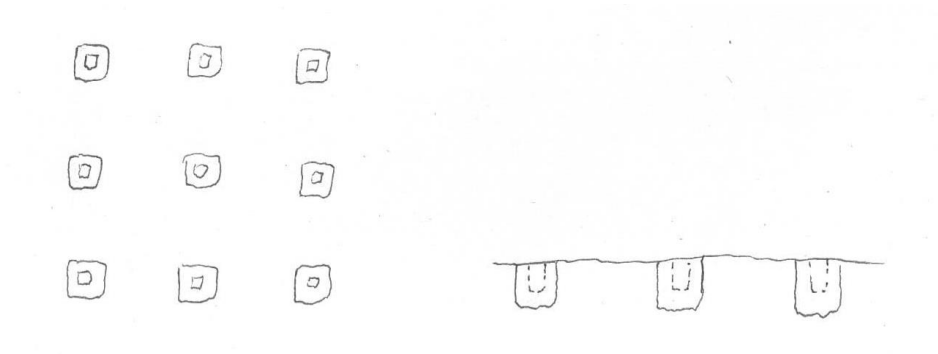
3.4. Szerkezet

A legnagyobb ellentét a nyugati építészettel szemben az építés folyamata. Míg mi az alapozás után kialakítjuk a padló alapját, elhelyezzük az összes falat, földémet készítünk, rá tetőszerkezetet, miután pedig lefedtük következhetnek a belső befejező munkák, belső szigetelés, festés, nyílászáról elhelyezése, a ház élhetővé tétele.

A japán ház oszlop-gerendás szerkezet. Az oszlopok alapozása után felkerülnek rájuk a gerendák, majd a legnagyobb különbség, erre a csupasz tartószerkezetre felkerül a tető. A tető elkészülte után alakítják ki az emelt padozatot és a térelválasztó/térelhatároló szerkezetek sínjeit végül a tatami burkolatot.

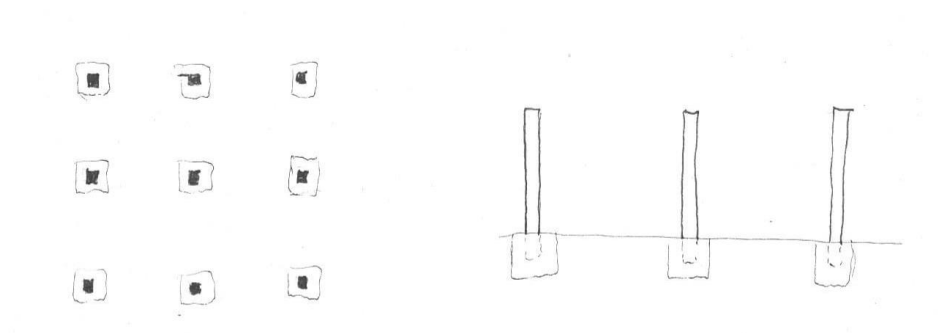
A tradicionális japán háznál –, ahogy a magyar parasztháznál sem – nem beszélhetünk mai értelemben vett alapozásról. Az oszlop-gerendás szerkezet pilléreit „alapozták”, oly

módon, hogy kivájt, földbe ásott kövekbe állították őket. Ez nagyobb stabilitást adott a háznak. (4. ábra) [16]

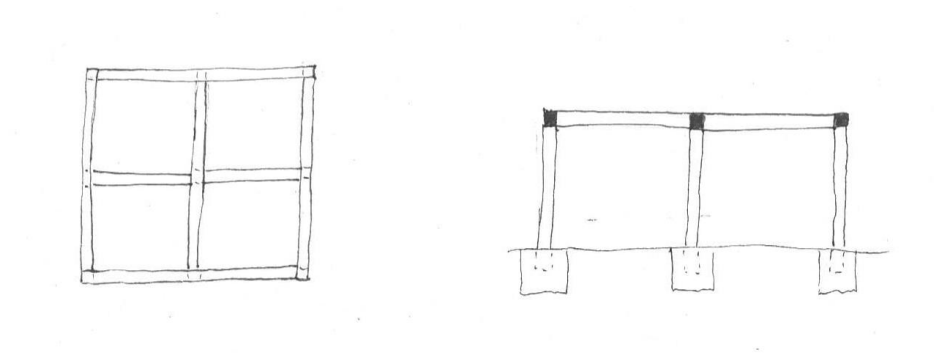
4. ábra: Pillérek alapozása

A lábazat, majd falak kialakítása helyett itt a pillérek kerülnek be a kő „alapokban”. Ezek a ház egyik fő tartószerkezetei. Köztük a *daikoku-bashira* (főoszlop) eszmei szerepe a legjelentősebb. A ház szívét jelöli ki. Ez általában a tűzhely közelében van, ami nem a ház mértani közepe. (5. ábra) [17]

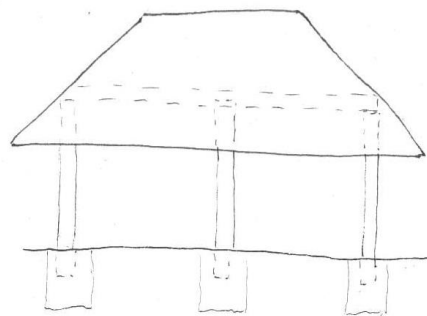
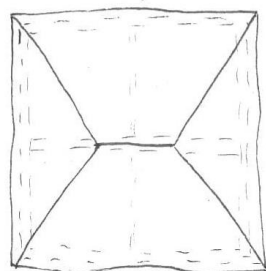
5. ábra: Pillérek elhelyezése az alapozásban

A pillérek tetejére kerül a másik fő tartószerkezeti elem, az őket összekötő és merevítő gerendák. (6. ábra)

6. ábra: Gerendák elhelyezése a pillérek tetején

Nekünk szokatlan módon erre a csupasz, vázas tartószerkezetre kerül fel a tekintélyes tetőszerkezet, mely az egész ház jellegzetessége lesz, a tömeg fő alkotó eleme. (7. ábra)

7. ábra: Ácsszerkezet és tetőfedés elkészítése

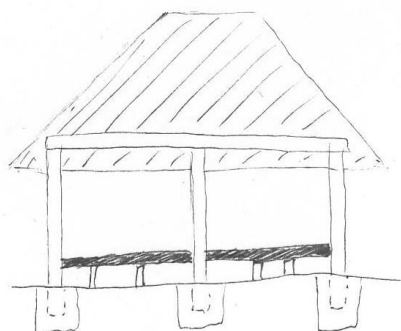
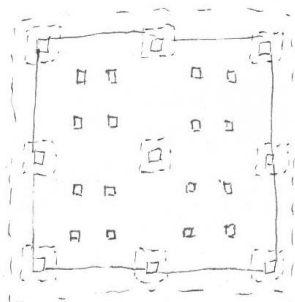
A tető felkerülése után következik a padlószervezetek kialakítása.

Két féle padlószervezetet különböztetünk meg, ezek a földpadlók és az emelt padlók.

Eredetileg a japán házak földpadozattal voltak fedve, az emelt padló a nemesség kiváltsága volt, később a közemberek körében is elterjedt, innentől a magassága a gazdagságot is szimbolizálta.

A konyha és fürdőszoba továbbra is földpadlós maradt, később kaptak burkolatot, de funkcionális okokból nem emelték őket a lakószobák szintjére.

Az emelt padló kialakítás azért volt szükséges, mivel a japán emberek (egyes területeken még napjainkban is) *futon* matracokon, a földön alszanak és a földön ülve étkeznek is. Fontos volt a padló melegen tarthatósága, az emelt padló alatti tér így fűthető. Ez a fajta „padlófűtés” a rómaiaknál is kialakult, de valószínűleg az éghajlat miatt nem terjedt el. (8. ábra) [18]

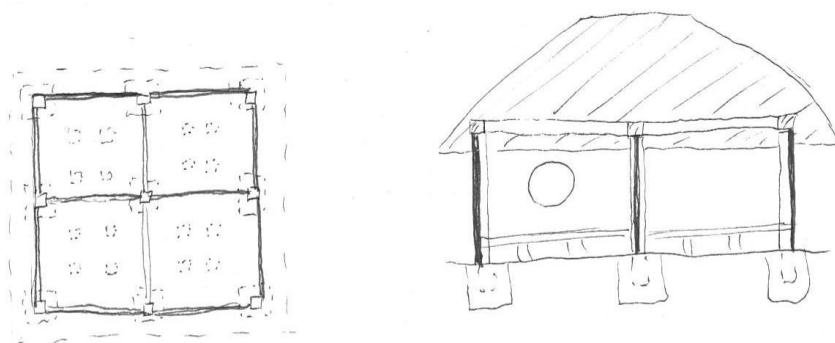
8. ábra: Belső padlók (emelt és földpadló) kialakítása

A japán építészet nem tartalmaz teherhordó falakat. Az oszlop-gerendás épületek függőleges tartószerkezetei közé vázkitöltő falak kerülnek. Ezek a magyar népi építészethez hasonlóan tapasztott falak voltak. A vázkitöltő fal a ház azon részein jellemző, ahol nincs közvetlen kapcsolat a kerttel vagy a helyiség funkciója fix falakat követel, mint a konyha, fürdőszoba vagy mosdó helyiség.

A lakótértől az *engawát* elválasztó tolható falszerkezet a *shoji*. Ezek fa lécvázra ragasztott papír falak, melyek lábazata fával megerősített. Saját kiépített sínjükön szabadon eltolhatóak így egybenyitva a belső és a külső teret.

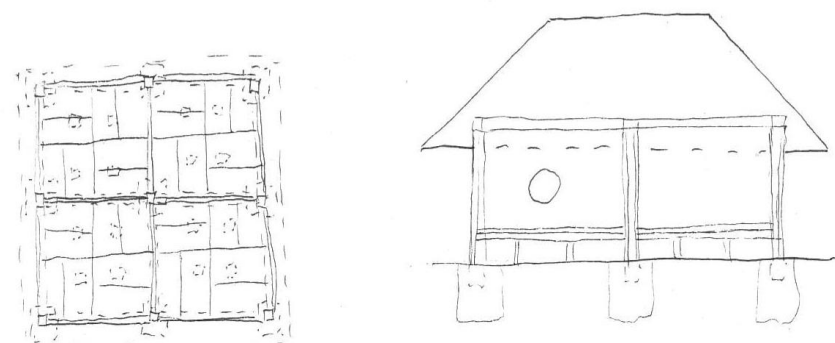
Az *engawa* kert felőli oldalán is található egy tolható fal, ez az *amado*. Az *amado* a *shojival* ellentétben nem lécvázra feszített papírból, hanem tömör fa táblákból áll. Vihartábláknak is nevezik őket, mivel legtöbbször szélbe, esőbe, hóban kerültek elő a számukra kialakított „szekrényből”, becsukásukkal az *engawa* a belső térhez csatlakozhat. Nyáron és jó időben nyitva hagyják a jobb szellőzés és a kert látványa érdekében.

Az egymással kapcsolt helyiségek között is papírfalakat találunk, ezek egy része fix, más részük a közlekedés és tér összenyitás lehetősége miatt mobilis. A mobilis belső falakat *fusumának* nevezzük. (9. ábra) [19]

9. ábra: Külső, majd belső falak elhelyezése

Nem igazán tartószerkezeti elem, de a *tatamik* lefektetésével készül el végül a ház. Utolsóként, szinte már berendezési tárgyként kerülnek be a *tatamik*, bár ezek méretei köré tervezték az egész házat. (10. ábra)

10. ábra: Tatamik lefektetése

3.5. A japán átmeneti terek

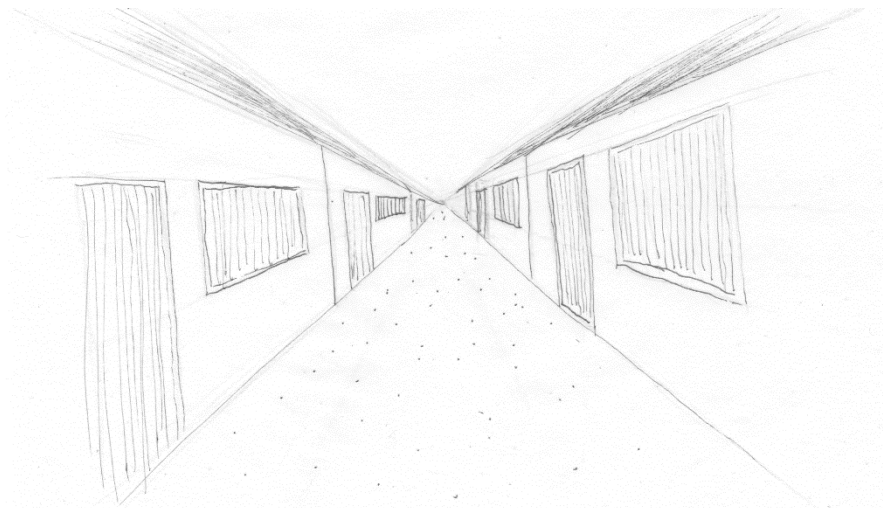
3.5.1. Genkan

Japánban, akárcsak nálunk Magyarországon a lakásban nem hordanak utcai cipőt. Ma már zokniban közlekednek, de pár évtizede még minden helyiségben külön, a burkolathoz illő lábbelit viseltek a lakók. Ennek a sok cipőnek a tárolására az előszobában volt lehetőség, de nem ez az egyetlen funkciója ennek az átmeneti térnek.

Genkan, vagyis előszoba. Az *engawával* ellentétben a *genkan* könnyebben sorolható a belső terekhez, hiszen az előszoba nálunk is a bent része, de a japánoknál nem ilyen egyszerű ezt megfogni.

A többi hagyományos rendszerhez híven a bejárati ajtó itt sem zsanéros, szintén tolóajtó, mint a közbelső és egyéb külső nyílások, de anyaga általában fa, nem pedig papír. [20]

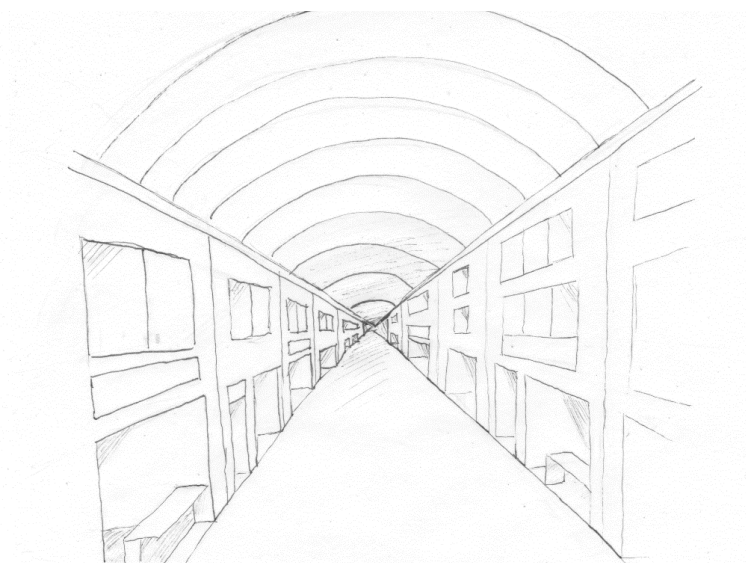
A padlószintje az utcáéval azonos, a tradicionális építészetben földpadló. Az illeszkedés oka, hogy a japán felfogásban a zárt sorú beépítésű utca is átmeneti tér. A japán utcák nem a nálunk megszokott széles, gyalogos-, biciklis-, autós- és zöldsávokra osztott utak, ezek csak a nagy városokban a modern várostervezés eszméit szem előtt tartva alakultak ki. Az évek során kialakult lakóövezeti városszöveteknél gyakran arra is alig van hely, hogy egy autó és egy gyalogos elmenjenek egymás mellett, hiszen amikor kialakult ez a szövet, még nem beszélhettünk autóról. Járdáról, bicikli útról, zöld sávról pedig nem is álmodhatunk egy ilyen városrészben. (11. ábra) Érdekes, hogy a kortárs városépítészet a belvárosok rendezésénél éppen ilyen egyenrangú utakat akar létre hozni, ahol nincs megkülönböztetés gyalogos és járművel közlekedők közt, Japánban pedig ez a kialakult alap, tehát nem csak a japán átmeneti terek művészetét kívánja eltanulni a nyugati ember.

11. ábra: Az utca, mint átmeneti tér

Az utcák akárcsak a korábbi császári villák úgy alakultak ki, hogy bővíthetők legyenek, az új helyiségek logikusan kapcsolódhassanak egymásba. A császári villáknál az *engawa* adta ezt a lehetőséget, úgy vélem ez alapján nevezhetjük az utcákat a városok *engawájának* is.

A *shotengai*, vagyis fedett bevásárló utcák mutatják a legjobban „az utcai is átmeneti tér” elvet. (12. ábra) Ezek az utcák a nálunk fellelhető bevásárló központokhoz hasonlíthatóak, de fontos megjegyezni, hogy itt nem az épület komplexumot tervezik és kivitelezik, ahol aztán helyiségek bérelhetők, hanem meglévő házak földszinti üzlethelyiségei nyitnak az utcára, amit az épületekhez illeszkedve fednek le egy egységes tetővel. Ezeknél az üzleteknél nem ritka, hogy családi vállalkozások, így lényegében a *genkan* területén található a bolt, két lépéssel arrébb az emelt padlón pedig már a privát családi otthon helyezkedik el. [21]

12. ábra: Shotengai (bevásárló utca)

A *genkan* napjaink építészetében is fennmaradt, még a városi toronyházak lakásaiban is jelen van a közös folyosó szintjével megegyező kis belépő és a privát otthon közötti fellépés, bár az anyagok nagyban megváltoztak azóta.

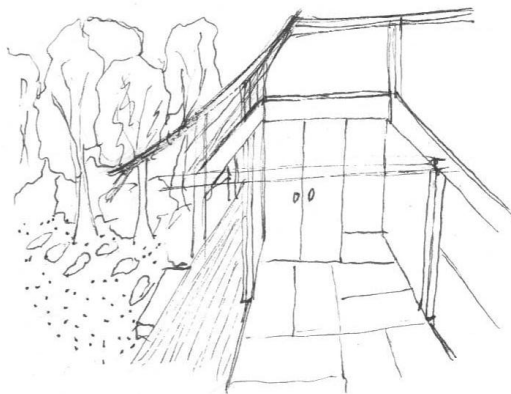
3.5.2. Engawa

A japán ház legfőbb jellegzetességei a hatalmas, külső falain túllógó tetőszerkezete, az alatta megbúvó „veranda”, az *engawa*.

A japán nyelvben az „EN” közbülsőt jelent. Az *engawa* is egy ilyen elem az épített tér és a természet között. Ez a harmadik fogalom a buddhista filozófiából következik, ami szerint két különböző dolog között kell léteznie egy harmadiknak, ami sem az egyik, sem a másik vagy éppen ennek az ellentétje, mindkettő egyszerre. [22]

Az *engawa* hová tartozása nehezen eldönthető átmenetisége miatt. (13. ábra) A japánok, akárcsak mi magyarok, otthonukban leveszik az utcai cipőt, zokniban vagy házi papucsban közlekednek, még az *engawán* is. E szempontból tekinthetjük bentnek. Amennyiben vendégként fogadnak minket itt, utcai cipőnkkel nem lépünk fel a felületre, lábunk a földön marad, úgy foglalunk helyet.

A tradicionális építészetben az *engawa* a *zashiki*, vagyis vendégszoba mellett foglalt helyet, annak meghosszabbításaként. A komoly, üzleti, társadalmi ügyeket bent a vendégszobában beszéltek meg, míg az *engawa* a kötetlen csevegések színtere volt a természet közelségében. [23]

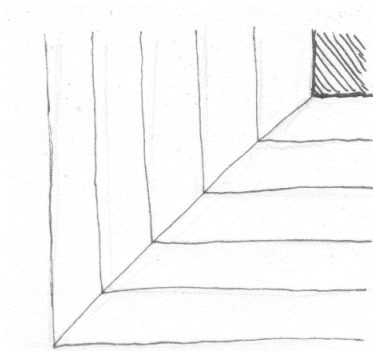

13. ábra: Engawa

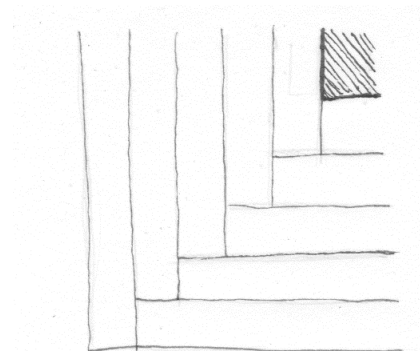
Méreteit a ház típusa határozza meg. Legalább egy homlokzatot végigköt, de gyakran befordul a sarkon és a ház egész kertre néző oldalát kíséri. Szélessége 1-1,3 méter között mozog. [24] Egy embernek körülbelül 80x60 centiméternyi helyre van szüksége az üléshez. Ebbe a mérettartományba belefér az egyszerű, talppal a földön elhelyezkedés, a törökülés és a japánoknál megszokott sarokra ülés is. Ha ezt figyelembe vesszük ezt a helyigényt és összehasonlítjuk az *engawa* méreteivel kiderül, hogy ez a kényelmes méret ahhoz, hogy a nyugalmat élvező és a közlekedő ember is elférjen ezen a folyosón.

A vendég vagy lakó szobából kilépve az *engawa* burkolata *tatamiról* fa padlóra vált, de cipőt vagy papucsot még itt sem húznak fel, csak ha a kő vagy beton fellépőről lépnek

a kert fűvére. A padlóburkolatnak a sarkokon kétféle csatlakozási rendje létezik, a *kure* és a *kirime*. A *kure* típusnál (14. ábra) a padlódeszkák 45°-ban csatlakoznak egymáshoz, míg a *kirime* típusnál (15. ábra) a végbe vágott deszkák találkoznak.

14. ábra: Kure padlócsatlakozás

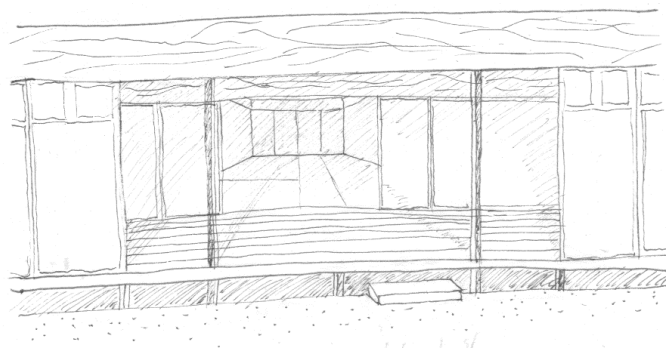

15. ábra: Kirime padlócsatlakozás

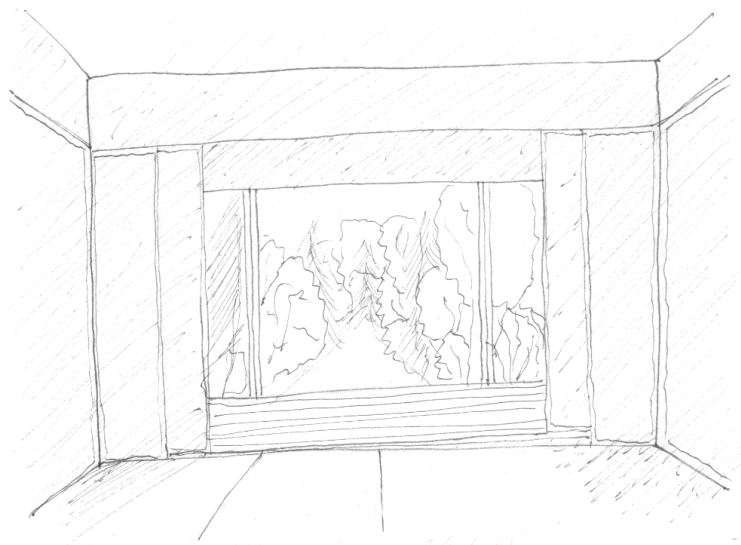
Az *engawát* lefedő kinyúló tetőszerkezet karcsú fa pilléreivel lehetővé teszi, hogy akár esőben is használhassák a lakók ezt az átmeneti teret. A kiemelt tető és a kiugró *engawa* azt is megakadályozza, hogy a belső teret lezáró papír fal a *shoji* elázzon.

A kert felőli határoló szerkezet az *amado*, amiről a *Szerkezet* című alfejezetben már ejtettem szót. Japánban bár a tél enyhébb, mint nálunk Közép-Európában, de a házak is kevésbé hőszigeteltek. Amíg nyáron csak a nagy viharokban kerül elő az *amado* a *to-bukuro* nevű saját tárolójából, addig télen zárva tartják, csak különleges esetekben nyitják meg a kilátást a havas kertre. [25]

Az *engawa* hovatartozását tehát ez a két szerkezet a *shoji* és az *amado* határozzák meg. Amennyiben az *amadot* tartjuk nyitva és a *shojit* csukva a külső térhez sorolhatjuk, fordított esetben hideg, viharos időben az *amado* becsukásával belső térré válik szinte tömör falakkal. És amikor mindkettő, a *shoji* és az *amado* is nyitva áll? (16. ábra) A természet hangjai és illatai beszállnak a házba, a ház békessége betölti a köztes teret, a szülők figyelemmel kísérhetik a kint játszó gyerekeket és létrejön a tökéletes átmeneti tér. (17. ábra)

16. ábra: Engawa kívülről

17. ábra: Engawa belülről

4. Tervezési szempontok a japán lakóépítészetben

Ebben a fejezetben sorra veszem azokat az elveket, amik esetenként absztrakt módon, de megmaradtak a japán tervezési folyamatban és amelyeket érdemes lenne nekünk is ezeket szem előtt tartva terveznünk itthon.

4.1. Környezet és telepítés

Sajnos nem mindenki engedheti meg magának, hogy az erdő közepére, a homokos tengerpartra vagy a hegyoldalba építkezzen, ahogy azt sem választhatjuk meg ki hova születik, hova köti a munkája, a családja. Gyakran még saját városunk lehetőségei között sem nyílik alkalmunk válogatásra egyéni kötöttségek miatt.

A japánok bebizonyították, hogy mindez nem számít, egy apró belvárosi teleken is kialakítható álmaink „minimál dzsungele”. Minden teleknek vannak előnyei, fontos, hogy ezeket a magunk javára fordítsuk, az épületet ezek kihangsúlyozásával tervezzük meg.

4.2. Kompaktság és kihasználtság

Nagyszüleink, talán még szüleink korában divat volt otthon maradni, csinálni egy külön bejáratot az egyébként is hatalmas házra vagy beépíteni a tetőteret, ott élni saját kis családdal. Sok előnye volt ennek is mindkét oldal számára, de ma már egyre kevésbé jellemző. Viszont a nagy házak ott vannak, már megépültek egyszer, de a gyerekek kirepülése után a szülők akár fogócskát vagy bújócskát is nyugodt szívvel játszhatnak, akkora otthonban maradnak egyedül.

A japán ház kompaktságát érdemes „hazahozni”. Politikai nézetek belevonása nélkül is be kell látnunk, hogy a covid és az orosz-ukrán háború kitörése óta a legalapvetőbb élelmiszertől az építőanyagon, villanyon át, a gáz áráig minden csak egyre drágább lesz. Ez azt jelenti, hogy nem csak felépíteni költséges egy épületet, de fenttartani is. A jövő nem az extravagáns házaké, bár erről sok sztárépítész próbált már minket meggyőzni az elmúlt évszázadok során. A jövőben a kis energiaigényű, kihasználható, belakható otthonok kerülnek a fókuszba. A kihasználtság nem egy negatív szó, de a pazarlás az, nem jövőnk ki jól belőle.

4.3. Szellemiség és gondoskodás

Klisé? Nyilvánvalóan az, mégsem mehetünk el mellette. A legfőbb gond, ami ellen sajnos nem tudunk tenni, hogy a legtöbb mostanában épülő ház nem személyre szabottan készül el. A megszokás, hogy nagy cégek típusházakat fejlesztenek, lepakolnak többet egymás mellé, eladják őket. A vevőknek ritkán van beleszólásuk a hogyan?-ba, esetleg akkor, ha még a tervezés fázisában csapnak le a meghirdetett ingatlanra, de még akkor sem biztos, hogy tudják mit akarnak, amíg valaki nem mutat rá nekik.

Újabb dolgozatokat lehetne írni olyan kutatásokról, ahol az egyik családdal közösen tervezzük az otthonukat, egy másiknak pedig típustervként adjuk el átalakítási lehetőség nélkül. A házhoz való viszony teljesen más mértékben fog kijönni a két esetben. Érdekes lenne azt is megvizsgálni, hogy egy lakótelepnyi típusház lakói miben használják másképp ugyanazt a hasznos négyzetmétert, ugyan annyi kerttel. Nem véletlen a mondás „ahány ház, annyi szokás”.

A tervezőre hárul a feladat, hogy olyan házat, kertkapcsolatot és kertet hozzon létre, amit később a lakók szeretni tudnak. Ha nem kihasználható az alaprajz, lehetnek bármilyen extravagáns elemek benne, a tulajdonosok csak mérgelődni fognak, hogy sehova nem fér be egy valamirevaló szekrény. Viszont, ha a házban már a papír alapú fázisban megvan mindennek a helye, a helyiségek és terek kapcsolatai jól kitaláltak, a lakóknak kényszeríteniük sem kell majd magukat, hogy szeressék és gondoskodjanak az otthonukról, minden tudatos szándék nélkül használják majd a belső és az átmeneti tereket is.

5. Engawa elemzése kortárs példákon keresztül

5.1. Releváns építészek és munkásságuk

Ha beírjuk a Google keresőbe az „Engawa House” kifejezést, mérhetetlen mennyiségű találatot hoz pillanatok alatt. Először célzottan kívántam elemzendő példákat gyűjteni, de a keresési találatokat görgetve, egy-egyre kíváncsiságból rákattintva azért, mert tetszett vagy éppen pont azért, mert nem tudtam elképzelni, hogy nevezheti azt valaki *engawának* végül megváltozott az elképzelésem.

Ebben a fejezetben három példát hasonlítok össze, három különböző kortárs irodától. Ezek a következők:

- **nLDK Architects (Nara-based Life Desing and Kenchikusekkel):** Az nLDK irodája, mint neve is mutatja Nara-prefektúrában található. Építészeti és belsőépítészeti tervezés mellett bútortervezéssel is foglalkoznak, fontos számukra az élhető terek kialakítása. Lakóépületeket, üzleteket, irodákat, klinikákat, terveznek. Átalakításokat és felújításokat is vállalnak. [26]
- **BLOXAS (Black Line One X Architecture Studio):** Az ausztrál iroda a kutatás, kísérletezés, kíváncsiság és törődés útját követi. Hisznek az épített környezet terápiás hatásában, épületeiket ügyfelek megfigyelése alapján tervezik. Számukra kényelmes, praktikus tereket hoznak létre. [27]
- **Tezuka Architects:** A Tezuka házaspár és munkáik közel állnak a szívemhez. Velük már egyetemi tanulmányaim első félévében találkoztam, amikor a Fuji Kindergarten elnevezésű projektjüket kaptam dolgozattémaként. A mindig piros felsőt viselő Yui és kék felsős Takaharu 1994-ben alapították meg tokiói irodájukat. Fő tevékenységük a lakóháztervezés, de terveztek már óvodát (Fuji Kindergarten), amivel több díjat is nyertek, templomot és kórházat is. Tervezés során szem előtt tartják a használhatóságot, kényelmet. A céljuk az, hogy a család szeresse otthonát, nem pedig az, hogy kívülről mit mutat. [28]

5.2. A jó, a rossz és a különleges – Lakóépületek elemzése

Rengeteg szempontból elemezhető egy épület az alaprajzi elrendezésétől kezdve az anyaghasználaton keresztül a használói igények és belső terek kialakításáig. A dolgozat szempontjából az *engawa* megvalósításának eredménye a kérdés, így az egyéb

jellemzőket táblázatba foglaltam (2.táblázat), a szöveges részben pedig kifejtem az átmeneti tér, az *engawa* sikerességét a három elemzendő épületen.

A három elemzendő épület fő tulajdonságai

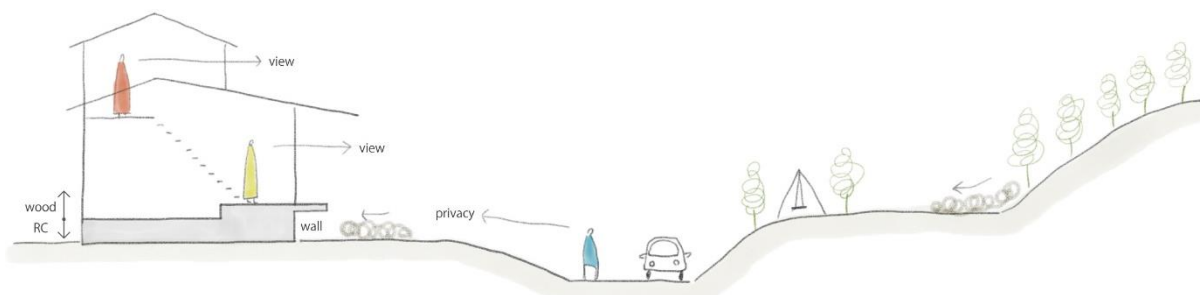
Szemponatok	nLDK <i>Engawa House</i>	BLOXAS <i>Engawa House</i>	Tezuka Architects <i>Roof House</i>
<i>Helyszín</i>	Japán, Osaka	Ausztrália, Melbourne	Japán, Hadano
<i>Építés éve</i>	2021	2013	2001
<i>Telepítés</i>	Sortelek, szabadon álló	Sarok telek, oldalhatáros	Sarok telek, szabadon álló
<i>Szerkezet</i>	Beton + fa	Beton	Fa
<i>Alaprajz</i>	Négyszetes	„L” alak	Négyszetes
<i>Tető</i>	Nyereg tető	Lapostető	Félnyereg tető
<i>Példa</i>	Jó példa	Rossz példa	Különleges példa

2. táblázat: Elemzendő épületek tulajdonságai

Mindhárom épület városias környezetben található családi ház.

Az első példánk az nLDK Arcitects Engawa House elnevezésű projektje. A telepítés helyszíne egy hegyoldal volt, ahol a földcsuszamlás veszélye áll fenn. A ház északi oldala a kerület háztetői felett az óceánra néz, déli oldala a hegyre, az utca túloldalán lévő parkra, ami *sakura* (japán cseresznye) fákkal van beültetve. Érthető tehát, hogy a lakók és a tervezők számára is fontos volt, hogy mindkét irányba megfelelő kilátást biztosítsanak.

A földcsuszamlás miatt egy méter magas beton platformmal emelték meg a házat. Mivel a telek szintjéhez képest az utca alacsonyabban van, ez az egy méter éppen annyira emeli meg a házat, hogy az utcán közlekedő nem láthat be a privát lakótérbe, az mégis széles üveglalakkal nyithat a park kilátására, valamint ebből alakult ki a túlnyújtott konzol, az *engawa* is. (1. kép)

1. kép: nLDK, Engawa House, terepmetszet

A férj mindig szeretett a kertben időzni, ezért a tervezők létrehoztak egy átmeneti teret, amit a szerkezet lehetőség szerint felkínált és köré komponálták az épület részleteit. Az Engawa House bár első ránézésre semmi különlegeset nem tartogat egyszerű tömegével, kertjét nagyrészt elfoglaló kocsibeállójával és apró kertjével, minél részletesebben vizsgáljuk, annál több meglepetést okozhat számunkra. (2. kép)

2. kép: nLDK, Engawa House

A belső és külső tér hatalmas, szinte a ház egész első frontját elfoglaló tolóajtókkal egybenyitható. A fa deszkás *engawa* mögött nem *tatami*s belső tér helyezkedik el, hanem egy belső közlekedő, így az ajtók eltolásával az átmeneti tér mérete is megnövelhető. (3. kép)

Bár a berendezési tárgyak már nem a földre pozicionáltak, a nappali-konyha-étkező tere süllyesztett módon kialakított, így a kilátás térélménye megegyezik a tradicionális japán házával. (4. kép)

3. kép: nLDK, Engawa House, engawa

4. kép: nLDK, Engawa House, kilátás térélménye

A nagytól a részletekig haladva megfigyelhetjük a falburkolatot, a vízelvezetést, az *engawa* fellépőjének anyagát, ami a megszokotthoz képest nem kő, hanem fa és a zsebkendőnyi kert kialakítását (5. kép), a dombocskára felvezető lépcső kialakítását, az ültető és füves felületek közti éles kontúrt. A kis kertben még veteményes is működik. (6. kép)

Ennél a modern háznál valóban figyelembe vettek mindent, ami a tradicionális japán házaknál megszokott és a kertre is nagy figyelmet fordítottak a tervezők és a megrendelők egyaránt. [29]

5. kép: nLDK, Engawa House, engawa részletek

6. kép: nLDK, Engawa House, kert

Az nLDK Architects munkája minden szempontból az elemzés jó példájaként állt helyt, ami a BLOXAS iroda házáról már nem mondható el.

Az ausztráliai Melbourne külvárosában található családi ház bár nem feltétlenül ugrik ki környezetéből, az *engawa* szempontjainak még is vonakodik megfelelni.

A ház fekete és fehér fele is zárt kubus egyike sem játszik tetőkinyúlásokkal, nincs kapcsolat az utcával, túl sok és szokatlan anyagot használ, belül egyáltalán nem változtatja az egy szinten lévő padlómagasságokat és még sorolhatnánk. De a BLOXAS iroda munkája nem is Japánban található, nem is japánoknak készült, ezért nem róhatjuk fel neki. (7. kép)

7. kép: BLOXAS, Engawa House, tömeg

Mégis, ha nem a szigetországban található, miért akarja Engawa House-nak hívni magát? Az iroda leírásuk alapján mindig is szeretett kísérletezni az egzotikus, külföldi építészeti stílusokkal és elemekkel.

Sajnos a japán szokásokat nem vették át az átmeneti terükkel, így az *engawájuk* nem érvényesül megfelelőképp. Lássuk is a hibákat.

Mint már az *Engawa* fejezetben esett róla szó ez az átmeneti tér 1-1,3 méter szélesség között mozog vagy lehet nagyobb egy belső tér hozzáadásával, ahogy az előző példában is láthattuk. A BLOXAS házánál az *engawa* legfeljebb 50-60 centiméter széles (8. kép) és a kert szintjétől is maximum 5-10 centimétert

8. kép: BLOXAS, Engawa House, térkapcsolat

emelkedik feljebb. Ez a terület nem igazán alkalmas arra, hogy a család itt tölthesse a pihenő idejét vagy vendégeket fogadhasson itt, de még egy szokványos nyugati terasznak sem felel meg, ahová egy asztal kiferhetne négy székkal.

Ez a keskeny folyosó több helyiség toloájtáján át megközelíthető, egybenyitható a kis udvarral, amit U alakban vesz körbe a ház és a kívülről a ház folytatásának tűnő kerítés. Itt tűnik fel újra a japán elvek hiánya, ugyanis az udvar egyszerű angol gyeppel borított, a kerítés mellett egy sávban beültetett terület. (9. kép)

9. kép: BLOXAS, Engawa House, engawa

Alapvető tulajdonságaiban elemezve a házat egy izgalmas épület belső térkapcsolatai tekintetében, de semmiképpen sem Engawa House. Az irodának sem helye, sem elég tapasztalata nem volt, hogy átvegye ezt a japán átmeneti teret saját országukba. [30]

A BLOXAS iroda terve tehát egy rossz példa *engawa* elemzési szempontból.

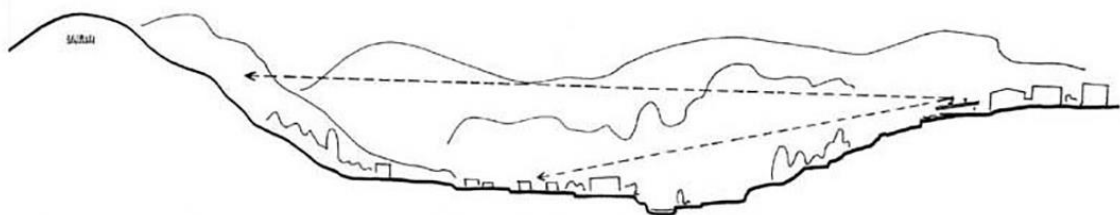
Az utolsó példa rendhagyó, még a nevében sem szerepel az *engawa* szó. A Tezuka Architects családi háza a Roof House névre hallgat. Ennek nem csak az egyszerű négyzet alaprajzot lefedő, alacsony hajlásszögű félnyereg tető, hanem annak szellemi értéke is. A négytagú család már korábbi lakóhelyén is szívesen időzött a tetőn, bár az nem erre a célra volt kitalálva. Amikor építkezni kezdtek, az elsődleges szempont az volt, hogy feljuthassanak a tetőre és kényelmesen használhassák azt (10. kép).

A Tezuka házaspár ezt úgy oldotta meg, hogy minden helyiség kapott egy tetőablakot és hozzá egy létrát vagy egy lépcsőt, amin keresztül megközelíthető a tető, vagyis a ház tetején elhelyezkedő *engawa*.

10. kép: Tezuka Architects, Roof House, térkapcsolatok

A családi ház az első példához hasonlóan hegyvidéken helyezkedik el, de kilátását nem a saját hegyoldalára szervezi, hanem a szemközti csúcsokra, ellátva a köztük elterülő völgy felett. (11. kép)

11. kép: Tezuka Architects, Roof House, terepmetszet

A családi ház kertje nincs kidolgozva, szabadon alakítható maradt, mivel az egész őt körülvevő tájat veszi kertnek.

A földszinti helyiségekből nyílik egy hagyományos *engawa* is, ahol a kevésbé vállalkozó szellemű vendégek fogadhatóak és a kertet sem a tetőn keresztül kell megközelíteni. (12. kép)

A Roof House példájából következik a tény, amit már az *Átmeneti terek* című fejezetben felvetettem, vagyis Az átmeneti tér működése a használoktól függ. Amíg nem megyünk ki egy tetőre, csak egyszerű tető marad, de amint ablakokat nyitunk rá, asztallal és zuhanyzóval rendezzük be és napi szinten használjuk, függetlenül fedetlenségétől, átmeneti térré válik.[31]

12. kép: Tezuka Architects, Roof House, tömeg

6. Befejezés

6.1. Tanulságok

Összegzésül az átmeneti tér nem csak fedett-nyitott vagy körülzárt tér lehet, emlékezzünk csak vissza a Tezuka Architects Roof House példájára, ahol a tetőt nevezték ki átmeneti térnek. Átmeneti tér az, amit annak érzünk. Hiába van egy fedett teraszunk, ha nem akarjuk használni, ugyan úgy *kint* marad, nem lesz átmeneti. E tekintetben rengeteg tanulni valónk van a japánoktól, akik bár már nagyrészt elhagyták a *shinto* és *buddhista* eszméket is, mégis ezeknek megfelelően időt és energiát fordítanak házaik környezetére, ezzel élvezetesebbé téve átmeneti tereik látványát.

Mik kellene tehát egy átmeneti tér létrehozásához? Elsősorban egy akkora terület, amin használható méretű épített teret lehet létrehozni.

Fontos az anyaghasználat, hogy jól érezzük magunkat ott ülve, különben nem fogjuk használni.

Jelentős szempont a védettség, hogy rossz időben vagy éppen tikkasztó hőségben is kellemes legyen ott időt tölteni.

És a legfontosabb a kilátás. Ha nem foglalkozunk a kerttel, nem gondozzuk, elhanyagoljuk, hagyjuk elvadulni, nem tölt majd el minket jó érzéssel, ha rá kell néznünk, ezért nem is fogjuk a *kint* és *bent* közti teret használni. Ebben a tekintetben sok mindent tanulhatunk a japánok gondolkozásmódjából.

Szükség van egyáltalán átmeneti terekre? Az elmúlt évek alatt a covid hatására mindenki megtapasztalta a távoktatás és a home office jelenségét. Az asztalhoz kötöttség érzését, a monitorra tapadást. Én személy szerint majd beleőrültem, hogy nem tudtam kimenni, reggeltől estig a szobában ültem, megállás nélkül az egyetemi feladatokkal foglalkoztam. Vágyódtam egy olyan hely után, ahová kiülhettem volna úgy, hogy a napsütés nem árt a laptopnak és látom tőle a képernyőt, de nem volt ilyen lehetőség. Mivel a tapasztalat azt mutatja, ha a covid nem is, de a mindenféle okokból kikiáltott távoktatás és home office velünk marad, úgy gondolom most lesz csak igazán szükségünk az átmeneti terekre ebben a rohanó világban, hogy ne veszítsük el a természet közelségét.

Hivatkozások

- [1] Ian Buruman: A modern japán 1853-1964
Könyv: Európa kiadó, Budapest, 2006 (11.o)
- [2] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (24.o)
- [3] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (24.o)
- [4] Ronald S. Green: A shinto szerepe Japán kultúrájában és történelmében
Könyv: Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., 2021 (21.o, 33-47.o)
- [5] Ronald S. Green: A shinto szerepe Japán kultúrájában és történelmében
Könyv: Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., 2021 (49-72.o)
- [6] Ferenczy László: Régi japán kertek
Könyv: Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1992 (6.o)
- [7] Mitsui Sen: A japán kert titkai
Könyv: Mezőgazdasági kiadó, Budapest 1987 (27-28.o)
- [8] Ferenczy László: Régi japán kertek
Könyv: Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1992 (6.o)
- [9] Mitsui Sen: A japán kert titkai
Könyv: Mezőgazdasági kiadó, Budapest 1987 (34.o, 59-64.o)
- [10] Cságoly Ferenc: Három könyv az építészetéről - Hasznosság
Könyv: Akadémiai Kiadó Zrt., 2014 (35-36.o)
- [11] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (59.o)
- [12] Szentirmai József: Japán építésze
Könyv: Corvina kiadó, Budapest, 1983 (113.o)
- [13] Hidvégi Miklós: Tradíció és innováció Kengo Kuma faépítészetében
Szakdolgozat: Győr, 2020 (10.o)
- [14] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (12.o)
- [15] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (15-16.o)
- [16] <https://upwikihu.top/wiki/Engawa>
Letöltés ideje: 2022.09.03

- [17] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (34.o)
- [18] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (41-44.o)
- [19] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (54-56.o)
- [20] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (62-64.o)
- [21] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (62-64.o)
- [22] Bognár Botond: Mai japán építészet
Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979 (53-54.o)
- [23] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (89-91.o)
- [24] <https://upwikihu.top/wiki/Engawa>
Letöltés ideje: 2022.09.03
- [25] Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése
Szakdolgozat: Győr, 2021 (89-91.o)
- [26] nldkarchi.com
Letöltés ideje: 2022.10.15
- [27] bloxas.com
Letöltés ideje: 2022.10.15
- [28] tezuka-arch.com
Letöltés ideje: 2022.10.15
- [29] <https://nldkarchi.com/portfolio>
Letöltés ideje: 2022.10.30
- [30] <http://www.bloxas.com/project/engawa-house>
Letöltés ideje: 2022.10.30
- [31] <http://www.tezuka-arch.com/english/works/house/yane-no-ie/>
Letöltés ideje: 2022.10.30

Fejezetek elején szereplő idézetek

(1) Ishiguro Kazuo: A dombok halvány képe

Könyv: Cartaphilus Könyvkiadó, Budapest, 2005, 10. o.

(2) Shinkai Makoto: Kimi no Na wa

Film: CoMix Wave Inc., Tokió, 2016

(3) Bognár Botond, Mai japán építészet

Könyv: Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979, 30. o.

(4) Szabó Péter: Térhatás, komplex térrendszerek és az érzékelésre tervezés vizsgálata három japán épületen

Tanulmány: BME Építőművészet Doktori Iskola, 2015

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JmohH9ocukoJ:dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/958-tk_szp_20150612.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu

(Letöltés ideje: 2022.09.11)

Irodalomjegyzék

- Bognár Botond: Mai japán építészet, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979, ISBN 963-10-2299-4
- Ian Buruman: A modern Japán 1853-1964, Európa könyvkiadó, Budapest, 2006, ISBN 963-07-8116-6
- Cságoly Ferenc: Három könyv az építészetéről - Hasznosság, Akadémiai Kiadó Zrt., 2014, ISBN 9789630594295
- Ferenczy László: Régi japán kertek, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1992, ISBN 963-8160-00-4
- Ronald S. Green: A shinto szerepe Japán kultúrájában és történelmében, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., 2021, ISBN 97896-5730759
- Hidvégi Miklós: Tradíció és innováció Kengo Kuma faépítészetében, Győr, 2020
- Mitsui Sen: A japán kert titkai, Mezőgazdasági kiadó, Budapest 1987, ISBN 963-232-479-x
- Papp Mária: A hagyományos japán lakóház belső tereinek értelmezése, Győr, 2021
- Szentirmai József: Japán építésze, Corvina kiadó, Budapest, 1983, ISBN 963-13-1515-0

Ábrák forrása

1.ábra: Japán kert részei

Saját ábra, Mitsui Sen (A japán kert titkai, Mezőgazdasági kiadó, Budapest 1987, 26.o.)
mintáján.

2.ábra: Példák az átmeneti terek típusaira

Saját ábra

3.ábra: Japán ház térszervezése

Saját ábra, <https://upgradedhome.com/traditional-japanese-house-floor-plans/> mintájára
(Letöltve: 2022.10.08)

4.ábra: Pillérek alapozása

Saját ábra

5.ábra: Pillérek elhelyezése az alapokban

Saját ábra

6.ábra: Gerendák elhelyezése pillérek tetején

Saját ábra

7.ábra: Ácsszerkezet, tetőfedés elkészítése

Saját ábra

8.ábra: Belső padlók (emelt és földpadló) kialakítása

Saját ábra

9.ábra: Külső, majd belső falak elhelyezése

Saját ábra

10.ábra: Tatamik lefektetése

Saját ábra

11.ábra: Az utca, mint átmeneti tér

Saját ábra

12.ábra: Shotengai (bevásárló utca)

Saját ábra

13.ábra: Engawa

Saját ábra

14.ábra: Kure padlócsatlakozás

Saját ábra

15.ábra: Kirime padlócsatlakozás

Saját ábra

16. ábra: Engawa kívülről

Saját ábra

17. ábra: Engawa belülről

Saját ábra

Táblázatok forrása

1.táblázat: Engawa-tornác-veranda összehasonlítása

Saját szerkesztés, egyéni szempontok szerint

2.táblázat: Elemzendő épületek tulajdonságai

Saját szerkesztés, egyéni szempontok szerint

Képek forrása

1.kép: nLDK, Engawa House, terepmetszet

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

2.kép: nLDK, Engawa House

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

3.kép: nLDK, Engawa House, engawa

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

4.kép: nLDK, Engawa House, kilátás térélménye

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

5.kép: nLDK, Engawa House, engawa részletek

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

6.kép: nLDK, Engawa House, kert

<https://nldkarchi.com/portfolio/%e3%82%a8%e3%83%b3%e3%82%ac%e3%83%af%e3%83%8f%e3%82%a6%e3%82%b9-2/> (Letöltve: 2022.10.17)

7.kép: BLOXAS, Engawa House, tömeg

<https://www.archdaily.com/479234/engawa-house-bloxas> (Letöltve: 2022.10.17)

8.kép: BLOXAS, Engawa House, térkapcsolat

<https://www.archdaily.com/479234/engawa-house-bloxas> (Letöltve: 2022.10.17)

9.kép: BLOXAS, Engawa House, engawa

<https://www.archdaily.com/479234/engawa-house-bloxas> (Letöltve: 2022.10.17)

10.kép: Tezuka Architects, Roof House, térkapcsolatok

<http://www.tezuka-arch.com/english/works/house/yane-no-ie/> (Letöltve: 2022.10.17)

11.kép: Tezuka Architects, Roof House, terepmetszet

<http://www.tezuka-arch.com/english/works/house/yane-no-ie/> (Letöltve: 2022.10.17)

12.kép: Tezuka Architects, Roof House, tömeg

<http://www.tezuka-arch.com/english/works/house/yane-no-ie/> (Letöltve: 2022.10.17)